
Milanka Miković

Sociologija odgoja i obrazovanja*

Ima više razloga zbog kojih je već i sam naslov knjige profesora Foče izazovan. Posebnost iz ugla tih razloga svakako je bibliografski podatak da u naučnoj literaturi BiH nema knjige pod ovim naslovom. Dakako da je taj kuriozitet svjedočanstvo o interesima naučne javnosti, koliko sociološke, toliko podjednako, a možda i više, stručne-pedagoške. Budući da je profesor Fočo svoja sociološka istraživanja, još odavno, a naročito prije posljednjeg rata u BiH, usredsređivao na teme koje su u ideološkom smislu bile kuriozitet zbog zvanične «državne» ideologije, ovdje posebno ističemo doktorsku tezu o štrajkovima, ne čudi ni njegovo opredjeljenje za istraživanje odnosa sociologije i pedagogije iz koga i rezultira ovaj oformljeni sadržaj pod naslovom «Sociologija odgoja i obrazovanja». Odgajanje bez obrazovanja čini se nezamislivim, tako proizlazi iz autorovih analiza oba segmenta, uključujući i svaki posebno.

U spomenutim predratnim istraživanjima valja ukazati na kritičko vrednovanje izabrane teme, jer je Fočina futurološka prognoza imala dimenzije zlokobnosti i djelovala uvjerljivo samo onima koji su, kao i autor, stavljali sve druge fenomene u zagradu, osim racionalne zakonitosti u pristupu i logičke uzročno-posljedične putanje koja se na društvenom planu historijski ne mora objektivirati. To se gotovo uočava po akcentima koji sentenciozno izvire iz destruktivnog historijskog uma: nešto je razumno, zbog toga će se dogoditi suprotno. Fočina prognostika se realizirala, nažalost, u najtragičnijem obliku. U tom smislu treba gledati i njegovo opredjeljenje da istražuje na poljima odgoja i obrazovanja. Premda neposredni povod pripada akademskom pozivu da na Pedagoškoj akademiji u Sarajevu održi ciklus predavanja na naslovnu temu, o čemu autor svjedoči u uvodnim napomenama ovoj knjizi, iz aure čijeg teksta isijava velika briga

* Salih Fočo "Sociologija odgoja i obrazovanje" izdavač "Dom štampe Zenica" 2003 godine

za bosansko društvo, iznuđena neposrednom prošlošću, ali i vizijom budućnosti u kojoj tek treba izboriti mjesto, primjereno autentičnim interesima. Funkcionalni kriterij prepoznatih interesa, u čijem krugu prisutna vizija autora implicira u sebi i sve druge kriterije, koje jednostavno izvodi: «Naš metod je uvjetovan onim što se zbiva u udruženoj Evropi. Treba ga dobro osmisлити kako bi dao što veće rezultate i efekte za...korisnike. Tradicionalizam i zastarjelost znanja su ozbiljna prepreka, uz nedovoljna finansijska sredstva i slabu ekonomsku moć države, promjene su iznuđene i zato moraju biti osmišljene i dalekosežne u mjerama i efektima. Složenost odnosa koji se prepliću u strukturi i institucionalizaciji obrazovanja podrazumijeva dobro poznavanje međuzavisnosti činjenica i uslovljenost procesa. To može uraditi sociologija odgoja i obrazovanja kojom se eksplicite na prostorima BiH skoro niko ozbiljno i temeljito ne bavi...»(s.7). Iz ovih stavova profesora Foče vide se brojni aspekti stručnjaka sociologa i refleksije na vitalne interese društva koje dobro poznaje i koje decenijama istražuje. Istovremeno, autor je i duboko svjestan neminovnosti puta u budućnost koji vidi u priključenju našoj kontinentalnoj uniji. Na brojnim mjestima ove knjige profesor Fočo se poziva na relevantne spoznaje velikih mislilaca i sociologa sa ciljem da ukaže na racionalne-naučne spoznaje radi ostvarenja puta i vizije u kojoj će Bosna i Hercegovina postati ravnopravni član Evropske Unije. U ovom aspektu autor ne čini izuzetak u svojoj knjizi, naprotiv on i nju podređuje «konceptijski i sadržajno» reformi obrazovanja otvoreno ispoljavajući antisujetnu želju da se ovim sadržajima podrede budući istraživači.

U ovoj knjizi se prepoznaje puna zrelost i lakoća jednostavnosti u stilistici koju obilježava i inače svaki autorov tekst. To je kartezijanska jasnoća i razgovjetnost. Nju konstantno prate nenametljivi ali uvjerljivi primjeri. «Čitati knjigu je izazov, na kraju kad je zatvorimo pitamo se što je poruka, koje je njeno iskustvo, kakve nam je pružila spoznaje. Ako se pak posebno pozabavimo pitanjem koje je lično i iskustveno, jer smo svi mi odgajani i odgajatelji, onda smo s pravom kritični ili skeptični prema nekim izazovima. Iako je odgoj i obrazovanje društveno uvjetovano, doživljavamo ga kao vlastiti doprinos ili vlastiti propust. Odgojno-obrazovni sistem je složen društveni sistem i nema društva koje nije uspostavljeno na vlastitim vrijednosnim pretpostavkama. S pravom se koriste iskustva drugih, ali posebnost je dominantnost koju generira svaki sistem i na kome gradi svoju budućnost. S pravom govorimo o sistemu jer je odgoj i obrazovanje najsloženiji fenomen društva. Njegov kod, vrijednost, upotrebljivost ne ovise više samo od porodice ili malih grupa, već od čitavog spleta institucionalnih društvenih struktura» (s. 9). Iz citiranog teksta vidljiv je sklop kriterija profesora Foče, naročito u obziru društvenih interesa, ali i posebna odgovornost prema odgoju i obrazovanju od koga zavisi budućnost

društva. Autor neće nigdje eksplicite reći da o položaju odgoja i obrazovanja u nekom društvu možemo vrednovati njegovu normalnost-prirodnost-naprednost-odgovornost-razumnost, ili suprotno, tamo gdje je obrazovanje zapostavljeno očevidna je otuđenost društva u pogrešnu ideologiju, u parcijalne interese vladajuće grupe itd., ali iz njegovih razmatranja i rasprava pouke i zaključci ove vrste očigledno proizlaze.

Sasvim je logično da je profesor Fočo svoju knjigu utemeljio na sociološkoj analizi, ali tako da polazeći od sociologije njezin pretežni sadržaj čine pedagoški aspekti u društvenoj zajednici, bilo kojoj, a našoj posebno, prepoznatljivoj kroz njezine univerzalne i posebne interese. U tom obziru vazda se javljaju prikazi općih i posebnih aspekata tema koje su izabrane. Tako autor razmatra temu *odgoj i obrazovanje u društvu*, ali i prikazuje smisao sociologije sa njezinim predmetom i naglašenim aspektom *nastanka i razvoja posebnih sociologija*, uključujući i niz razmatranja posvećenih sociologiji odgoja i obrazovanja. Naročito se izdvajaju poglavlja knjige koja se iscrpno bave *socijalnim pretpostavkama odgoja i obrazovanja*, već i zbog toga što su u tim razmatranjima prepoznatljivi znakovi i fenomeni savremenosti sa političkim predznakom. Jaki aspekti ukazanih potreba za vrijednostima demokratizacije radi doseganja stepena *civilno društvo*, uključujući razumijevanje mentalne i prirodne ekologije radi humanog opstanka čovjeka i ljudske zajednice, posebno su vrijedni tekstovi, ne samo u smislu izvora mogućeg sticanja znanja, nego i razvijanja kriterija i razumijevanja onog što je za ljudski život od najviše vrijednosti.

Knjiga profesora Foče, «Sociologija odgoja i obrazovanja», to potvrđuju i izvodi iz recenzija, predstavlja višestruki dobitak za našu sredinu, u naučnom i kulturnom smislu. U naučnom smislu ona jeste prvenac, ali istovremeno i knjiga ozbiljnih analiza bitnih vrijednosti odgoja i obrazovanja, de facto profiliranje naših modernih interesa kojima ćemo izaći sa atavističkih staza na drumove demokratskog društva. U kulturnom smislu knjiga je dobar putokaz i prilog rasuđivanju o sadržajima i obilježjima ljudskog karaktera zajednice i života pojedinca u njoj, od porodice do državnih institucija i države same, od svjetovne do duhovne vlasti, samo kad bi se njezini sadržaji uzeli toliko ozbiljno koliko oni to istinski zavređuju. ...Vjerujem da ne griješim u procjeni ove najnovije knjige profesora Foče gledajući u njoj i autorov naučni i ljudski CREDO, ali i zagovor teze o ODGOJU i OBRAZOVANJU u duhu temeljne zadaće radi realizacije *zdravog društva*.